

(розділ V Особливої частини КК України) : монографія / С. Я. Лихова. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 573 с.

4. Таганцев Н. С. Курс уголовного права. Русское уголовное право / Н. С. Таганцев. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://torrents.ru/forum/viewtopic.php?t=160967>.

5. Фесенко Є. В. Цінності як об'єкт злочину / Є. В. Фесенко // Право України. – 1999. – № 6. – С. 75–78.

ПРАВА ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У СФЕРІ МІГРАЦІЇ (ДР. ПОЛ. XIX – ПОЧ. XX СТ.)

Ад'юнкт Харківського Національного університету внутрішніх справ **Стащак А.Ю.**

Регулюванню правового становища єврейської нації в Російській імперії приділялася значна увага з боку влади та громадськості, про що свідчить величезна кількість нормативно-правових актів (переважно заборонного, обмежувального характеру [1, с. 3]), та художньо-публіцистичних видань, присвячених даній тематиці [2, 3, 4, 5]. А. Градовський, у своїй праці «Основи російського державного права» розмірковував над особливим положенням єврейського народу, вважаючи такий стан речей наслідком двох поглядів – релігійного (про нібито природну непримиримість єврейської віри із християнською) та економічного (міф про фінансове «паразиткування» єврейської нації). Він зазначав, що обмеження для євреїв існували в законодавствах усіх країн західної Європи і лише останнім часом почали викорінюватися (автор веде мову про др. пол. XIX ст.). В Росії ж зазначене питання мало складну історію та стояло гостріше, ніж у будь-якій з країн Європи через значну кількість проживаючих тут євреїв [6, с. 407-409].

Проживання для згаданої категорії населення дозволялося лише у визначених 15 губерніях – так званій смузі осілості.

Виключення із правила про дозвіл євреям мати осілість лише в певних губерніях допускалося законодавством у вигляді особливої переваги для деяких категорій євреїв, враховуючи отриману ними освіту або приналежність до купецтва першої гільдії, проходження військової та цивільної служби чи заняття певним ремеслом. Такі особи при перебуванні за межею смуги осілості могли проживати разом із родиною. Виключення робилося також для єврейок, які вийшли заміж за християн, оскільки жінка завжди слідувала положенню свого чоловіка [1, с. 85-141].

Окремо регулювалося проживання і перебування євреїв у м. Києві. Положення про паспорти і втікачів містило норму, за якою постійне проживання у м. Києві дозволялося євреям-купцям першої гільдії, які не отримували судових вироків, не були замішані у справи про контрабанду, а також не перебували під наглядом поліції. Такі євреї-купці отримували право на проживання в інших місцевостях Російської імперії у разі перебування у купецтві першої гільдії на протязі п'яти років. Таким чином, м. Київ прирівнювався до смуги осілості для євреїв-купців першої гільдії. Слід зазначити, що й усі інші категорії євреїв, які мали право проживання повсюдно в імперії, також користувалися цим правом і в Києві. Що стосується тимчасового перебування у столиці сучасної української держави, то за загальним правилом, визначеним ст. 157 Положення про паспорти і втікачів, поза межею постійного проживання євреїв їм дозволялося лише тимчасове перебування в трьох випадках: 1) для прийняття спадку; 2) для відшукування законних прав власності в місцях судових і урядових; 3) для торгових справ. В усіх цих випадках поліція могла дозволяти перебування євреям не більше шести тижнів, а подальше перебування строком не більше двох місяців залежало від дозволу губернського правління. Ст. 158 Положення розширила перелік прав євреїв на приїзд і перебування у м. Києві, надавши їм можливість тимчасового перебування у наступних випадках: 1) при перебуванні на службі; 2) для торгівлі на ярмарках; 3) для привозу і продажу життєвих припасів і інших предметів вільної торгівлі на особливих базарах і пристанях; 4) для перевезення пасажирів і багажу; 5) для купівлі різних матеріалів; 6) для доставки робіт власної майстерності та отримання за них

винагороди; 7) для лікування мінеральними водами і в клініках; 8) для виховання в навчальних закладах; 9) для навчання ремеслам, а також фабричному і заводському виробництву. Разом з євреями, які приїжджали до Києва для лікування, для виховання в освітніх закладах і навчання ремеслам та фабричному і заводському виробництву, дозволялося приїжджати туди і мати там тимчасове перебування родинам цих осіб. У визначенні сенату від 7 лютого 1896 року № 1205 вказувалося, що євреям надане право без особливого дозволу генерал-губернатора приїжджати в Київ і тимчасово там перебувати для цілей, передбачених ст. 158 Положення про паспорти і втікачів. А нагляд за тим, щоб євреї не зловживали цим правом і не перевищували строків, вказаних у тій же статті, покладался на поліцію. В усіх інших випадках приїзд до Києва і тимчасове там перебування тих євреїв, яким не надане право постійного у цьому місті проживання, допускався тільки з дозволу генерал-губернатора. Прописка паспортів і тимчасових білетів євреїв, які приїздили до Києва, покладалася на поліцію. Відповідно до роз'яснення сенату від 29 жовтня 1901 року євреї, які прибували в Київ на строк менше доби, не зобов'язані були мати окрім видів на проживання окремі документи, які б підтверджували їх право на тимчасове перебування у Києві. У разі ж коли єврею, який не мав права на постійне проживання в Києві, потрібно було залишитися там на строк більше доби, поліція видавала йому особливий білет із зазначенням часу, на який йому дозволялося залишитися для виконання своїх справ. У разі відстрочки поліція робила надпис на білеті. При виїзді єврея білет повертався назад у поліцію. Правила про тимчасові білети не розповсюджувалися на осіб, визначених ст. 158 Положення про паспорти і втікачів.

Строки перебування у Києві євреїв, яким не було дозволено там постійне проживання, обмежувалися: 1) для осіб, які перебували на службі – часом її закінчення; 2) для осіб, які приїжджали на ярмарки – строком їх проведення; 3) для осіб, які прибували для торгівлі припасами і іншими предметами вільної торгівлі – торговими днями; 4) для перевізників, для купівлі матеріалів та для розрахунку за роботи власної майстерності – двома тижнями; 5) для проходження лікування – курсом лікування; 6) для осіб, які виховувалися в освітніх закладах –

закінченням курсу навчання; 7) для навчання та вдосконалення у ремеслах, фабричному і заводському виробництві – строками, визначеними у їх контрактах із майстрами, фабриками, заводами та міською управою. Для осіб, які приїжджали за іншими справами, встановлювався термін перебування шість тижнів з можливістю відстрочки до шести місяців із дозволу генерал-губернатора [7, с. 6; 1, с. 241-252].

Положення про види на проживання, затверджене 3 червня 1894 року [8] залишило в силі особливі узаконення, що стосувалися постійного чи тимчасового перебування у смузі осілості і за її межами. В даному Положенні зазначалося, що у видах на проживання євреїв як грамотних, так і неграмотних, обов'язково повинні були зазначатися їх прикмети. Такі види видавалися євреям у смузі осілості з надписом про те, що ці види діють лише у межах смуги осілості та тих місцях, де їх власникам дозволялося тимчасове чи постійне перебування. Євреї, які користувалися правом тимчасового перебування за межею осілості, після приїзду до місцевостей поза смугою осілості, а також при будь-якій зміні місця проживання у цих місцевостях, зобов'язані були пред'являти поліції крім виду на проживання також документи, які засвідчували їх право на перебування у даній місцевості. Місцева поліція, пересвідчившись у законності виду, документів і інших умов перебування поза смугою осілості, видавала єврею особливий білет на проживання [9, с. 75], який завірявся печаткою та підшивався до виду на проживання. У разі викриття поліцією євреїв без належних видів на проживання або навіть із видом, але у місцевостях, перебування в яких їм заборонено, євреї висилалися поліцією у місцях їх постійного проживання і притягувалися там до відповідальності відповідно до ст. 61 або 65 Положення про покарання, яке накладається мировими судьями [8, с. 21, 52; 10, с. 253-256, 735]. Вище вказані правила щодо видів на проживання і висилки євреїв не розповсюджувалися на євреїв, які по закону користувалися правом повсюдного проживання в імперії. Правлячим сенатом навіть було винесено визначення від 16 лютого 1900 року і вказівка 19 липня 1901 року, в яких йшлося про те, що поліція не мала права робити надписи на паспортах про проживання євреїв поза смугою осілості, у разі якщо право повсюдного

проживання і так надане їм законом. Однак, поліцейська влада місцевостей, які не входили в смугу осілості, була зобов'язана при будь-якому випадку пред'явлення видів на проживання таких євреїв пересвідчуватися в праві останніх проживати в тій місцевості, куди вони прибули [1, с. 282-290].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мыш М.И. Руководство к руским законам о евреях / М.И. Мыш. – СПб: типо-лит. М.П. Фроловой, 1904. – VI, 552 с.
2. Толстой И.И. Антисемитизм в России и другие статьи по еврейскому вопросу/ И.И. Толстой. – Петроград, 1917. – IX, 96 с.
3. Житецкий И.А. Евреи в Южной России: формы труда у евреев Южной России: (ист-этногр. заметки) / И.А. Житецкий. – Киев : типо-лит. Имп. ун-та Св. Владимира, 1901. – 45 с.
4. Еврейство: неизданная речь д-ра Теодора Герцля / б.а. – СПб : типо-лит. «Грамотность», 1907. – IV, 26 с.
5. Заявление раввинов России/ б.а. – СПб : тип. Лурье и Ко, 1911. – 36 с.
6. Градовский А. Начала русского государственного права. Т. 2 / А. Градовский. – СПб. : тип. Стасюлевича, 1876. – 436 с.
7. ДАХО ф. 52 оп. 2 спр. 4 на 469 арк. б.н.
8. ДАХО ф. 52 оп. 1 спр. 4 на 469 арк. б.н.
9. П.С.З.Р.И. собрание третье т. XIV № 10709.
10. ДАХО ф. 52 оп. 1 спр. 246 на 826 арк. «О высылке из города Харькова евреев»